

Casuïstiekbespreking bewust stoppen met eten en drinken (STED) om het levenseinde te bespoedigen

Tessa Menick, verpleegkundige Stadhospice Utrecht
Anja Flipsen, consulent PTMN / gespecialiseerd verpleegkundige oncologie & palliatieve zorg Careyn
19 september 2019

Vragen/ problemen bij STED

Samen werkt 't beter

Begripsbepaling

STED: Bewust afzien van eten en drinken om het levenseinde te bespoedigen:

- ✓ keuze die door een persoon zelf wordt gemaakt
- ✓ afwijzen van eten en drinken, incl. kunstmatige toediening

Niet: geleidelijk minder innemen is onderdeel terminaal proces of ouderdom en geen bewuste keuze.

Samen werkt 't beter

Redenen STED

	Chabot 2007 N=97	Van der Heide 2012-II N=101
Somatisch		
Zwakte of vermoeidheid	53 %	58%
Pijn	38%	17%
Ademnood/angst stikken	10%	9%
Afhankelijkheid		
Afhankelijkheid	38%	33%
Anderen tot last zijn	22%	15%
Invaliditeit (bedlegerig/blind)	23%	31%
Verlies van waardigheid	56%	28%
Demoralisatie		
Geen doel in het leven hebben	43%	38%
Eenzaamheid	11%	26%
Depressief/somber	10%	13%
Beheersing van het sterven		
Voltooid leven	59%	40%
Verlies van regie	25%	26%

Samen werkt 't beter

Haalbaarheid STED

- Wilsbekwame volwassenen
- Onderliggend lijden
- Leeftijd >60
- Motivatie- consistente wens patiënt
- Steun naasten
- Steun en samenwerking professionals

Samen werkt 't beter

Casus mw X

- Vragen?

Samen werkt 't beter

Fase 1 : Breng situatie in kaart

- Welke reden(en) haal je uit deze casus om te starten met STED ?
- Welke obstakels (of juist niet) zie je in deze casus wanneer je kijkt naar “haalbaarheid” van STED?

Fase 2: Samenvatten probleem

- Wat is in de voorbereidende fase gedaan door de arts? Voldoende vanuit juridisch perspectief?
- Hoe zie je je eigen rol als hulpverlener? Hulpvraag exploreren taak vpk?
- Hoe zou jij het vinden om mw. deze zorg te verlenen?
- Is deze zorg hulp bij zelfdoding?
- Voorzie je dilemma's? welke? Zo ja, wat zou je dan doen?

Rol vpk bij STED

- Verstrekken van informatie
- Voorbereiding
- Begeleiding patiënt, naasten en zorgteam

Morele dilemma's

Goede zorg:

- zorg voor eten/drinken- onthouding Palliatieve zorg gericht op verlichten lijden
- Zelfbeschikkingsrecht wilsbekwame patiënt; weigeren behandeling of zorg -> geen zelfdoding
- Overlijden STED is natuurlijke dood

Gewetensbezwaar:

- Overleg team, manager, moreel beraad
- Overdragen zorg aan collega

Fase 2: proactief beleid

- Welke taken horen bij jou m.b.t. uitvoering?

verloop casus

Fase 3,4: uitvoering, evaluatie, aanpassing beleid

Dag 1

- Opname hospice
- Zelfstandig
- Helder en adequaat

Dag 2

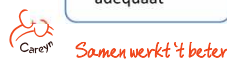
- Vermoeid
- Dorst
- Droge mond
- Houdt regie
- Hoge buitentemperatuur

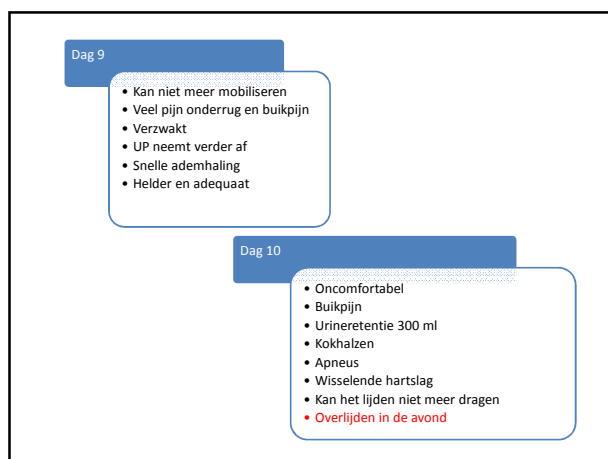
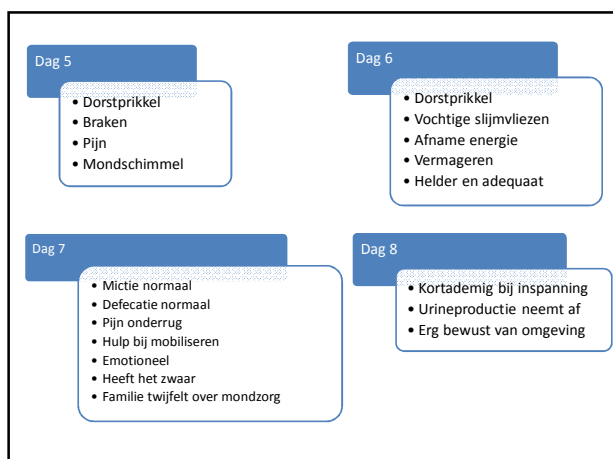
Dag 3

- Bezoek kost veel energie
- Helder en adequaat

Dag 4

- Irritatie mond
- Wit beslag tong
- Wondje onderkaak
- Blijkt terug op het leven
- Helder adequaat

Aandachtspunten zorg

- (Acuut) stoppen voeding en afbouwen vocht
- Signaleren en verlichten symptomen (pijn, delier, benauwdheid, angst, slaapproblemen)
- Voorkomen van complicaties
- Bieden comfort

Dat betekent aandacht voor

- Medicatie
- Uitzetten ICD?
- Mondzorg
- Mictie en defecatie
- Decubituspreventie
- Verwardheid/ onrust
- Pijn
- Angst
- Existentiële zorg

Aandachtspunten communicatie

Patiënt: informeer, bespreek en leg afspraken vast

- Beloop, duur en hoe te stoppen met eten en drinken
- Hoe om te gaan met verzoeken om te drinken
- Materiële, financiële en juridische zaken
- Onafgewerkte zaken, afscheid, rituelen rondom sterven, begrafenis/crematie
- Palliatieve sedatie

Naasten betrekken bij besluitvorming en zorgverlening

Aandacht voor beleving en zelfzorg

Biedt ruimte voor vragen, MDO, nagesprek

Team

Organiseer MDO, evt. moreel beraad, evaluatie/ nagesprek

Consulteer PTMN/ SO, vraag ondersteuning GV

Biedt STED een menswaardig levenseinde?

- Meestal overlijden binnen 2-3 weken, mits minimaal of niet drinken
- Dorst niet op voorgrond en te verlichten door goede mondzorg
- Stervensproces wordt meestal als goed beoordeeld

Informatie

- Handreiking KNMG en V&VN
<https://www.knmg.nl/advies-richtlijnen/dossiers/bewust-afzien-van-eten-en-drinken.htm>
- Brochure hospice en ervaringen op www.nvve.nl
http://www.hospicededuinschehoeve.nl/link/bewust_afzien_eten.pdf
- Boek Uitweg, een waardig levenseinde in eigen hand,
Boudewijn Chabot en Stella Braam, ISBN: 978 90 388 9496 6
- Brochure spreek op tijd over het levenseinde
<https://www.knmg.nl/advies-richtlijnen/dossiers/praten-over-het-levenseinde-1.htm>
<https://levenseinde.patientenfederatie.nl/>
- Brochure hoe ga je om met eten en drinken V&VN download leden
<https://www.venvn.nl/Artikelen/ID/1016/Hoe-ga-je-om-met-eten-en-drinken>

Samen werkt 't beter